

Ενότητα 1^η : Ο φίλος μας το περιβάλλον

Λέξη	Ορισμός	Ετυμολογία	Συνώνυμα	Συγγενικά
δάσος (το)	μεγάλη έκταση γης με πολλά άγρια δέντρα και θάμνους	δασύς: πυκνός	<ul style="list-style-type: none"> ✓ άλσος (= μικρό τεχνητό δάσος, κήπος για περίπατο ή υπαίθριες εκδηλώσεις) ✓ λόγκος (= το πυκνό δάσος από θάμνους) ✓ δρυμός (= η περιοχή που είναι γεμάτη δέντρα – εθνικός δρυμός: η προστατευόμενη από το κράτος δασική έκταση) 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ δασικός ✓ δασύλλιο (= μικρό δάσος) ✓ δασώδης (= τόπος που καλύπτεται από δάση ή πυκνή βλάστηση)

Σύνθετα	Εκφράσεις
<ul style="list-style-type: none"> ✓ δασοपुरοσβέστης ✓ δασολόγος (αυτός που ασχολείται με την εξασφάλιση των οικονομικών πόρων που προέρχονται από τα δάση) ✓ δασοφύλακας (ο κατώτερος υπάλληλος της δασικής υπηρεσίας που επιτηρεί και ελέγχει ορισμένη δασική περιοχή) ✓ δασοπροστασία ✓ δασαρχείο (η τοπική κρατική αρχή που εποπτεύει τις δασικές εκτάσεις, οι οποίες βρίσκονται υπό τη δικαιοδοσία της και 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ «Από ψηλά είδαμε δάσος τις κεραίες στις ταράτσες των πολυκατοικιών»: το δάσος έχει την έννοια των πολλών αντικειμένων μαζί. ✓ «Βλέπω το δέντρο και χάνω το δάσος»: επιμένω στα επιμέρους και αδυνατώ να αντιληφθώ τη ουσία των πραγμάτων.

<p>μεριμνά για τη νόμιμη διαχείριση και εκμετάλλευσή τους)</p> <p>✓ δασάρχης</p> <p>✓ πευκοδάσος</p>	
--	--

Λέξη	Ορισμός	Ετυμολογία	Αντίθετα	Συγγενικά
ήλιος (ο)	ουράνιο σώμα που φωτίζει και θερμαίνει τη Γη, αποτελεί το κέντρο του ηλιακού μας συστήματος	αρχ. ἥλιος	<p>✓ σκιά</p> <p>✓ ίσκιος</p> <p>✓ σκοτάδι</p> <p>✓ νύχτα</p>	<p>✓ ηλιακός</p> <p>✓ λιάζω (απλώνω κάτι στον ήλιο να το ζεστάνω).</p>

Σύνθετα	Εκφράσεις
<p>✓ ηλιανθος (πολυετές ή μονοετές ποώδες φυτό των εύκρατων χωρών)</p> <p>✓ ηλιοβασίλεμα (η δύση του ηλίου, λιώγεμα)</p> <p>✓ ηλιόλουστος (γεμάτος ήλιο)</p> <p>✓ ηλιοθεραπεία (η σκόπιμη έκθεση του σώματος απευθείας στις ηλιακές ακτίνες, ώστε να αποκτήσει πιο σκούρο χρώμα η επιδερμίδα)</p> <p>✓ ηλιοστάσιο (καθεμιά από τις δύο ημέρες στη διάρκεια του έτους, κατά τις οποίες η ημέρα έχει μέγιστη ή ελάχιστη διάρκεια ανάλογα με τη θέση του Ήλιου ως προς τη Γη)</p> <p>✓ ηλιοφάνεια (το να λάμπει ο ήλιος σε καθαρό ουρανό)</p> <p>✓ ευήλιος (αυτός που δέχεται άφθονο ηλιακό φως)</p> <p>✓ ανήλιος (αυτός που δε δέχεται άφθονο ηλιακό φως, ο σκιερός, ο σκοτεινός)</p>	<p>✓ «Είσαι ο ήλιος της ζωής μου»: μεταφορική έκφραση με την έννοια ότι κάποιος αποτελεί ελπίδα, χαρά και στήριγμα για κάποιον άλλο.</p> <p>✓ «Δεν έχει στον ήλιο μοίρα»: είναι δυστυχισμένος.</p> <p>✓ «Ουδέν κρυπτόν υπό τον ήλιον»: τίποτε δε μένει μυστικό, όλα αποκαλύπτονται.</p> <p>✓ «Ηλίου φαεινότερον»: για τα πράγματα εκείνα που είναι αυτονόητα και δεν αμφισβητούνται.</p>

Λέξη	Ορισμός	Ετυμολογία	Αντίθετα	Συγγενικά
ημέρα (η)	το χρονικό διάστημα από την ανατολή έως τη δύση του ήλιου	αρχ. ημέρα	<ul style="list-style-type: none"> ✓ νύχτα ✓ βράδυ ✓ σκοτάδι 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ ημερήσιος (αυτός που γίνεται κατά τη διάρκεια της ημέρας) ✓ ημερίδα (απογευματινή ψυχαγωγική συγκέντρωση ή γιορτή) ✓ ημερησίως ✓ ανήμερα (την ίδια ακριβώς μέρα)

Σύνθετα	Εκφράσεις
<ul style="list-style-type: none"> ✓ ημεροδείκτης (ημερολόγιο με τόσα φύλλα, όσες είναι οι μέρες του χρόνου) ✓ ημερολόγιο (πίνακας ή βιβλίο, που περιέχει με τη σειρά τις ημέρες και τους μήνες του έτους) ✓ ημερομηνία (ορισμένη μέρα του μήνα και του χρόνου) ✓ ημερομίσθιο (χρηματική αμοιβή, που παίρνει κάποιος για εργασία μιας ημέρας) ✓ ξημέρωμα ✓ νυχθημερόν (μέρα και νύχτα, ασταμάτητα) 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ «μέρα – νύχτα»: συνεχώς, χωρίς διακοπή. ✓ «πήρε / βρήκε η μέρα»: ξημέρωσε. ✓ «από μέρα σε μέρα»: με την πάροδο του χρόνου. ✓ «από τη μια μέρα στην άλλη»: σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα, ξαφνικά. ✓ «βλέπω το φως της ημέρας»: γεννιέμαι. ✓ «προ ημερών»: πριν από κάποιες μέρες. ✓ «επί τον ημερών»; την περίοδο που κυβερνούσε ή διοικούσε κάποιος. ✓ «μέρα μεσημέρι»: όταν υπάρχει άπλετο φως. ✓ «εργάσιμη μέρα»: αυτή που έχει οριστεί ως κατάλληλη για επαγγελματική απασχόληση. ✓ «χάνω την ημέρα μου»: χάνω το χρόνο μου. ✓ «Δεν είδα άσπρη μέρα»: πέρασα πολλά βάσανα. ✓ «Το πρόσωπο της ημέρας»: ο άνθρωπος εκείνος για τον οποίο όλοι συζητούν. ✓ «Είναι η μέρα μου»: όλα σήμερα μου πάνε ανάποδα. ✓ «Τρόφιμα της ημέρας»: τα φρέσκα τρόφιμα.

Λέξη	Ορισμός	Ετυμολογία	Συνώνυμα	Συγγενικά
ζώο (το)	το πλάσμα που αισθάνεται και κινείται μόνο του.	αρχ. ζῷον < -ζήω -ῶ	<ul style="list-style-type: none"> ✓ κτήνος ✓ ζωντανό ✓ zo ✓ ζωικός (αυτός που σχετίζεται με τα ζώα) ✓ ζωώδης (αυτός που μοιάζει με ζώο, ο άγριος) 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ ζώδιο (καθένας από τους αστερισμούς του ζωδιακού κύκλου)

Σύνθετα	Εκφράσεις
<ul style="list-style-type: none"> ✓ ζωοκλοπή (η κλοπή ζώου), ✓ ζωοτροφή ✓ ζωολογία (ο κλάδος της βιολογίας, που έχει ως αντικείμενό του τη μελέτη των ζωικών οργανισμών) ✓ ζωόμορφος (αυτός που έχει μορφή ή χαρακτηριστικά ζώου) ✓ ζωόφιλος (αυτός που αγαπά τα ζώα) ✓ ζωοφοβία (η παθολογική φοβία που προκαλείται στη θέα ζώων). 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ «<i>Τα ζώα μου αργά</i>»: ως χαρακτηρισμός για ανθρώπους που δρουν τεμπέλικα, νωχελικά, με πολύ αργούς ρυθμούς. ✓ «<i>Τι ζώο που είναι αυτός ο άνθρωπος!</i>»: αυτός ο άνθρωπος είναι ανόητος!

Λέξη	Ορισμός	Ετυμολογία	Συγγενικά
ώρα (η)	μονάδα μέτρησης του χρόνου ίση με το 1/24 του ημερονυκτίου, η κατάλληλη στιγμή	αρχ. ὥρα	<ul style="list-style-type: none"> ✓ ωράριο (το σύνολο των ωρών εργασίας) ✓ ωριαίος-α-ο (αυτός που διαρκεί μια ώρα)

Σύνθετα	Εκφράσεις
<ul style="list-style-type: none"> ✓ ωροδείκτης (η βελόνα του ρολογιού, που δείχνει τις ώρες) ✓ ωρολογιακός (αυτός που σχετίζεται με το ρολόι) ✓ ωρολογοποιός (τεχνίτης ειδικευμένος στην κατασκευή ή επιδιόρθωση ρολογιών) ✓ ωροσκόπιο (διάγραμμα του ουρανού, που δείχνει τις θέσεις του Ήλιου, της Σελήνης και των πλανητών σε ορισμένη χρονική στιγμή) 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ «<i>ώρες ώρες</i>»: μερικές φορές. ✓ «<i>ώρα καλή</i>»: ευχή σε αυτούς που φεύγουν. ✓ «<i>η ώρα η καλή</i>»: ευχή που λέγεται κυρίως σε αυτούς που πρόκειται να παντρευτούν. ✓ «<i>πάνω στην ώρα</i>»: τη στιγμή ακριβώς που συμβαίνει κάτι ή γίνεται λόγος για κάτι. ✓ «<i>για την ώρα</i>»: προς το παρόν. ✓ «<i>τέτοια ώρα τέτοια λόγια</i>»: δεν είναι η κατάλληλη στιγμή. ✓ «<i>της ώρας</i>»: πολύ φρέσκος ✓ «<i>η κακιά η ώρα</i>»: η κακή στιγμή

	<ul style="list-style-type: none"> ✓ «στην ώρα μου»: ακριβώς στον καθορισμένο χρόνο, που είχε συμφωνηθεί. ✓ «είναι η ώρα να ...»: είναι καιρός για να ...
--	---

Λέξη	Ορισμός	Συνώνυμα	Συγγενικά
χρόνος (ο)	έννοια με την οποία αντιλαμβανόμαστε τη διάρκεια ενεργειών, φαινομένων ή καταστάσεων	<ul style="list-style-type: none"> ✓ διάστημα ✓ περίοδος ✓ χρονιά ✓ διορία 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ χρονίζω (συμπληρώνω ένα χρόνο) ✓ χρόνιος (αυτός που διαρκεί πολύ χρόνο) ✓ χρονικός ✓ το χρονικό (η αφήγηση ιστορικών γεγονότων με απόλυτη χρονολογική σειρά)

Σύνθετα	Εκφράσεις
<ul style="list-style-type: none"> ✓ χρονοβόρος (αυτός που απαιτεί πολύ χρόνο) ✓ χρονογράφημα (δημοσιογραφικό κείμενο με λογοτεχνική χροιά, που σχολιάζει επίκαιρο πολιτιστικό ή κοινωνικό ζήτημα με ελαφρύ και εύθυμο τρόπο) ✓ χρονοδιάγραμμα (πίνακας στον οποίο καταγράφονται τα προγραμματισμένα, εκ των προτέρων, χρονικά όρια για την πραγματοποίηση των επιμέρους φάσεων ενός έργου) ✓ χρονοδιακόπτης (συσκευή με ηλεκτρονικά εξαρτήματα, με τα οποία είναι δυνατή η διακοπή ή η αποκατάσταση ηλεκτρικών κυκλωμάτων σε προκαθορισμένο χρόνο) ✓ χρονόμετρο (ειδικό ρολόι που μετρά το χρόνο με πολύ μεγάλη ακρίβεια) ✓ χρονοτριβώ (καθυστερώ αδικαιολόγητα) 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ «του χρόνου»: το επόμενο έτος. ✓ «πάνω στο χρόνο»: μόλις συμπληρώθηκε ένας έτος. ✓ «χρόνο με το χρόνο»: με το πέρασμα του χρόνου. ✓ «και του χρόνου, χρόνια πολλά»: ευχή σε κάποιον που γιορτάζει. ✓ «όσα φέρνει η ώρα δεν τα φέρνει ο χρόνος όλος»: παροιμία, που δηλώνει ότι τα ξαφνικά και απρόσμενα γεγονότα μπορούν να γίνουν ανά πάσα στιγμή. ✓ «χρόνια και ζαμάνια»: πολλά χρόνια. ✓ «πέτρινα χρόνια»: περίοδος ταλαιπωρίας και βασάνων. ✓ «παίρνουν κάποιον τα χρόνια: γερνάει.

Λέξη	Ορισμός	Συνώνυμα	Αντίθετα	Συγγενικά
θάλασσα (η)	το σύνολο του αλμυρού νερού που καλύπτει τα τρία τέταρτα της επιφάνειας της Γης.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ γιαλός (το τμήμα της ξηράς που βρίσκεται κατά μήκος της θάλασσας). ✓ πέλαγος (θαλάσσια περιοχή ανάμεσα σε νησιά ή νησιά και τμήματα ξηράς) ✓ πόντος (η ανοιχτή θάλασσα) ✓ ωκεανός (η μεγάλη θάλασσα που παρεμβάλλεται ανάμεσα στις ηπείρους χωρίζοντάς τις) 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ στεριά ✓ ξηρά 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ θαλασσινός (αυτός που προέρχεται από τη θάλασσα) ✓ θαλάσσιος (αυτός που βρίσκεται στη θάλασσα) ✓ θαλασσής (αυτός που έχει το ανοιχτό μπλε χρώμα της ήρεμης θάλασσας) ✓ θαλασσώνω (αποτυγχάνω σε κάτι)

Σύνθετα	Εκφράσεις
<ul style="list-style-type: none"> ✓ θαλασσογραφία (η ζωγραφική με θέματα από τη θάλασσα και τη ναυτική ζωή). ✓ θαλασσοδέρνομαι (παλεύω με τα κύματα). ✓ θαλασσοκρατορία (η κυριαρχία μιας δύναμης, ενός κράτους στη θάλασσα). ✓ θαλασσόλυκος (ο παλιμάχος και έμπειρος ναυτικός). ✓ θαλασσοπόρος (πρόσωπο που διασχίζει τη θάλασσα με πλοίο). ✓ θαλασσοταραχή (η κατάσταση, κατά την οποία η θάλασσα είναι ταραγμένη). ✓ λαοθάλασσα (η συγκέντρωση υπερβολικού κόσμου κάπου). 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ «Παλεύω με τη θάλασσα»: προσπαθώ να κρατηθώ στην επιφάνεια της θάλασσας. ✓ «Οργώνω τις θάλασσες»: ταξιδεύω συνεχώς στη θάλασσα. ✓ «Έχω φάει τη θάλασσα με το κουτάλι»: έζησα όλη μου τη ζωή ταξιδεύοντας στη θάλασσα. ✓ «Τα κάνω θάλασσα»: αποτυγχάνω παταγωδώς με χαρακτηριστική αδεξιότητα. ✓ «Επτά θάλασσες»: το σύνολο των ωκεανών.

Λέξη	Ορισμός	Ετυμολογία	Συνώνυμα	Συγγενικά
πλοίο (το)	το πλωτό σκάφος, το καράβι	αρχ. πῆσιον	<ul style="list-style-type: none"> ✓ βαπόρι ✓ πλευόμενο ✓ σκάφος 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ πλέω ✓ πλοιάριο (το μικρό πλοίο) ✓ πλοϊκός (αυτός που σχετίζεται με τον πλου) ✓ πλόιμος (αυτός που είναι ευνοϊκός για τον πλου)

Σύνθετα
<ul style="list-style-type: none"> ✓ πλοίαρχος (το πρόσωπο, που διοικεί το πλοίο, ασκεί εξουσία σε όσους επιβαίνουν σε αυτό). ✓ πλοιοκτήτης (ο ιδιοκτήτης πλοίου, που έχει και την εκμετάλλευσή του). ✓ ατμόπλοιο (το πλοίο που κινείται με ατμό). ✓ δεξαμενόπλοιο (το φορτηγό πλοίο ειδικά εφοδιασμένο με μεγάλες δεξαμενές για τη μεταφορά υγρού φορτίου). ✓ ποταμόπλοιο (πλοίο κατασκευασμένο έτσι, ώστε να ταξιδεύει σε ποταμό).

Λέξη	Ορισμός	Ετυμολογία	Συνώνυμα	Συγγενικά
νερό (το)	υγρό άχρωμο, άοσμο, άγευστο, απαραίτητο στους ανθρώπους, στα ζώα και στα φυτά.	από το επίθετο νηρός : ο φρέσκος, ο πρόσφατος.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ ύδωρ ✓ υγρό στοιχείο 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ νερώνω (προσθέτω νερό σε άλλο υγρό, για να το κάνω λιγότερο δυνατό ή για να το νοθεύσω). ✓ νερουλιάζω ✓ νερουλός (αυτός που δεν είναι συμπαγής, το νερουλό φαγητό). ✓ νερουλάς

Σύνθετα	Εκφράσεις
<ul style="list-style-type: none"> ✓ νεροβράζω (βράζω κάτι με νερό) ✓ νεροκάλαμο (καλαμιά, που φυτρώνει στις όχθες των ποταμών) ✓ νεροκουβαλητής (πρόσωπο, που μεταφέρει ή εμπορεύεται πόσιμο νερό) ✓ νερομάννα (η πηγή από όπου αναβλύζει άφθονο νερό) ✓ νερομπογιά (η χρωστική ουσία, που χρησιμοποιείται στη ζωγραφική, αφού διαλυθεί με νερό) ✓ νερόμυλος (η μηχανή που αλέθει τα σιτηρά και κινείται με τη δύναμη της πτώσης ή της ροής των υδάτων) ✓ νεροποντή (δυνατή βροχή) ✓ θαλασσόνερο 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ «Βάζω νερό στο κρασί μου»: γίνομαι υποχωρητικός, συμβιβάζομαι. ✓ «Μπήκε τον νερό στ' αυλάκι»: δρομολογήθηκαν εξελίξεις, αρχίζει κάτι να λειτουργεί σωστά. ✓ «Είμαι έξω από τα νερά μου»: είμαι έξω από τις συνήθειές μου. ✓ «Πάω με τα νερά κάποιου»: συμμορφώνομαι με τις απόψεις κάποιου, ενεργώ σύμφωνα με τις επιθυμίες του. ✓ «Κάνω μια τρύπα στο νερό»: δεν καταφέρνω τίποτε ουσιαστικό. ✓ «Πνίγομαι σε μια κουταλιά νερό»: αγχώνομαι και στενοχωριέμαι με το παραμικρό. ✓ «Ήπια το αμίλητο νερό»: δε μιλούσα. ✓ «Το αίμα νερό δε γίνεται»: δεν ξεχνιούνται στενοί συγγενικοί δεσμοί. ✓ «Μοιάζουν σαν δυο σταγόνες νερό»: μοιάζουν πολύ. ✓ «Θολώνω τα νερά»: προκαλώ σκόπιμη ασάφεια για κάτι, προκειμένου να παραπλανήσω κάποιον. ✓ «Λέω το νερό νεράκι»: διψώ πολύ.

Λέξη	Ορισμός	Συνώνυμα	Αντίθετα	Συγγενικά
άνεμος (ο)	το ρεύμα του ατμοσφαιρικού αέρα.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ αέρας ✓ θύελλα ✓ ανεμοφύσημα ✓ τυφώνας (βίαιος και καταστρεπτικός στρόβιλος αέρα) ✓ μπουγάζι (ρεύμα αέρα που σχηματίζεται σε στενά περάσματα) 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ άπνοια ✓ νηνεμία 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ ανεμίζω (κινώ κάτι στον αέρα) ✓ ανέμη (η συσκευή που χρησιμοποιείται για το τύλιγμα ή το ξετύλιγμα του νήματος) ✓ ανεμοδούρα (ο ανεμοδείκτης)

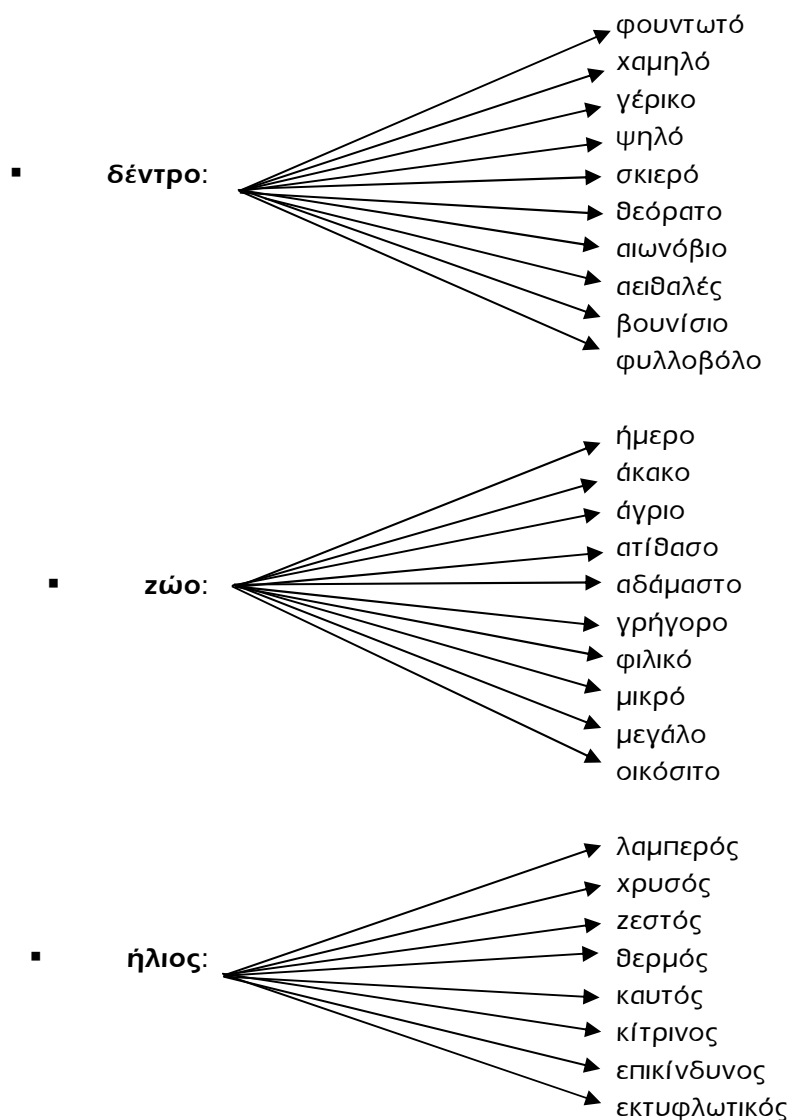
Σύνθετα	Εκφράσεις
<ul style="list-style-type: none"> ✓ ανεμοβόρι (ο δυνατός, ψυχρός, βόρειος άνεμος) ✓ ανεμόβροχο (η ραγδαία βροχή, που συνοδεύεται από ισχυρό άνεμο) ✓ ανεμόδαρτος (αυτός που είναι συνεχώς εκτεθειμένος στους ανέμους) ✓ ανεμοδείκτης: όργανο που δείχνει την κατεύθυνση από την οποία πνέει ο άνεμος ✓ ανεμοζάλη (θύελλα που χαρακτηρίζεται από πολύ δυνατό αέρα) ✓ ανεμοθύελλα (καιρικό φαινόμενο με θυελλώδεις ανέμους και ασθενή βροχή) ✓ ανεμόμυλος (ο μύλος που χρησιμοποιεί ως κινητήρια δύναμη τον άνεμο) ✓ ανεμοστρόβιλος (μετεωρολογικό φαινόμενο, ο σίφουνας). 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ «Όπου φυσάει ο άνεμος»: λέγεται για πρόσωπο που δεν έχει σταθερές απόψεις ή πεποιθήσεις και προσαρμόζεται στις συνθήκες εκείνες που τον ευνοούν. ✓ «Όποιος σπέρνει ανέμους θερίζει θύελλες»: όποιος προκαλεί για το συμφέρον του ταραχώδεις καταστάσεις, τελικά υφίσταται τις χειρότερες συνέπειες. ✓ «Ποιος καλός άνεμος σ' έφερε»: έκφραση θερμής υποδοχής κάποιου, προκειμένου να δείξουμε ότι χαιρόμαστε που τον βλέπουμε.

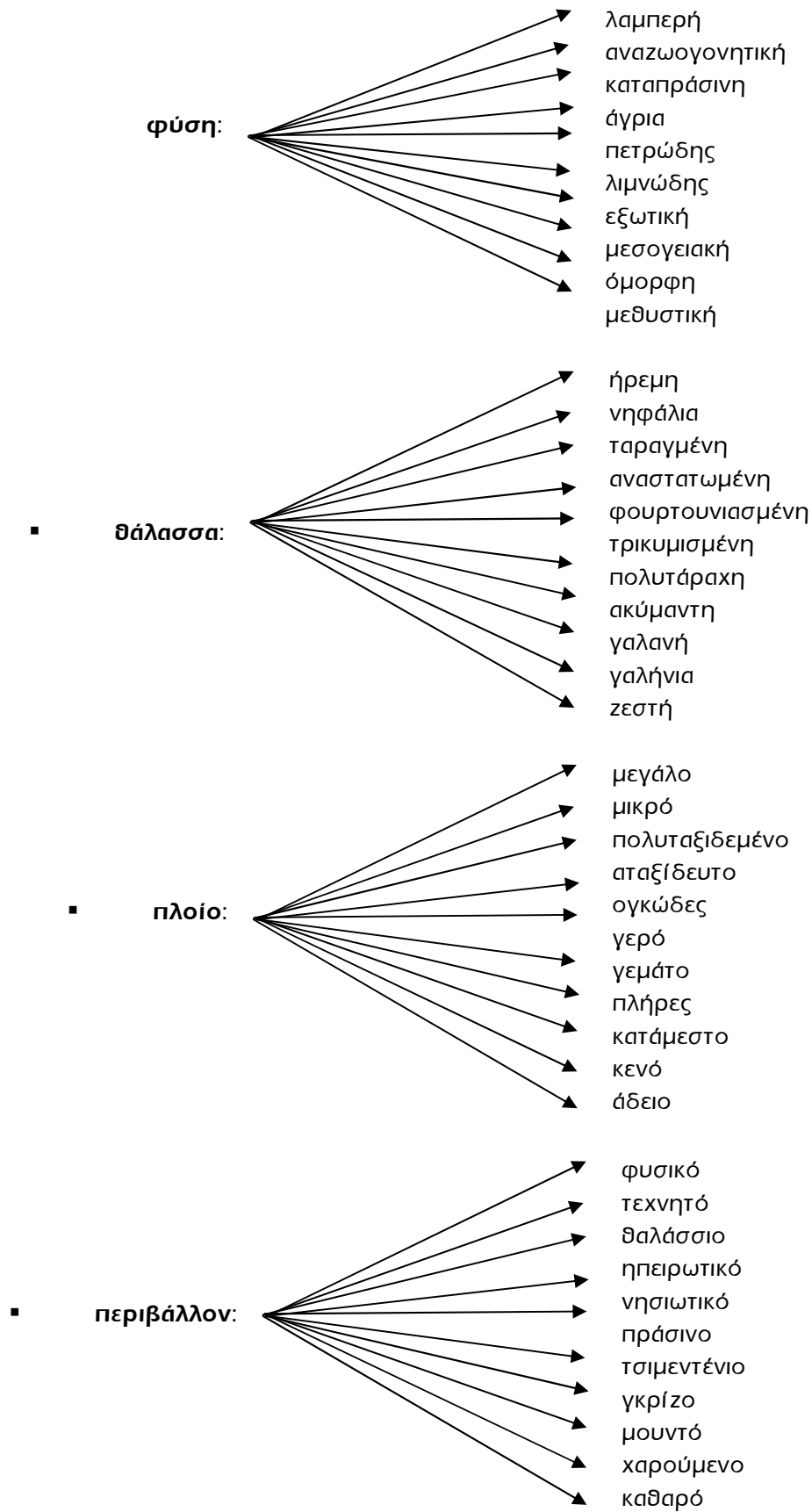
Λέξη	Ορισμός	Συνώνυμα	Συγγενικά
καιρός (ο)	η κατάσταση της ατμόσφαιρας σε ορισμένη περιοχή και σε ορισμένη χρονική περίοδο ή το χρονικό διάστημα.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ κατάλληλος χρόνος ✓ διαθέσιμος χρόνος 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ καιρικός

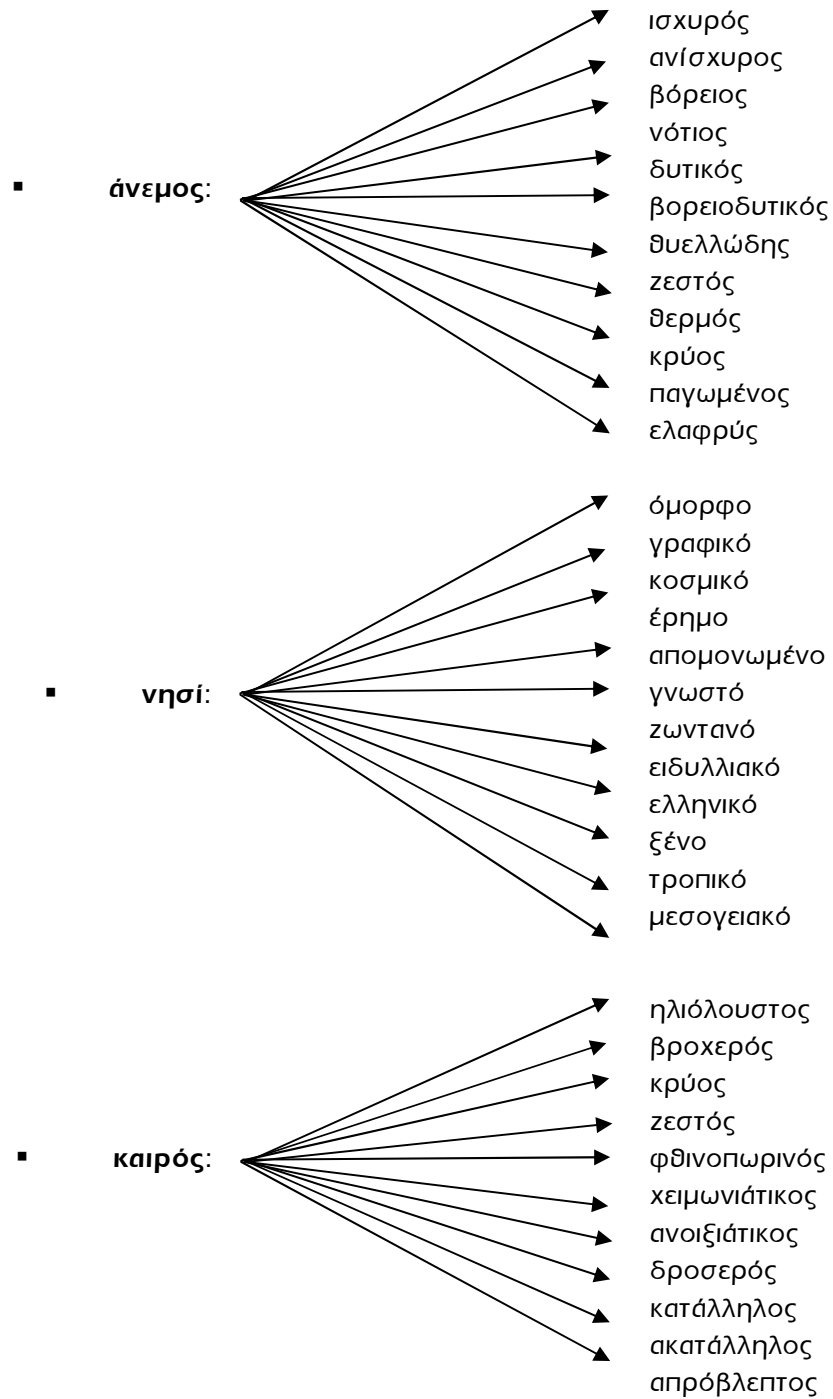
Σύνθετα	Εκφράσεις
<ul style="list-style-type: none"> ✓ καιροσκόπος (ο άνθρωπος που δεν έχει αρχές και προσαρμόζεται στις εκάστοτε περιστάσεις, χρησιμοποιώντας τις προς όφελός του) ✓ καιροφυλακτώ (περιμένω την κατάλληλη ευκαιρία για να κάνω κάτι) ✓ άκαιρος (αυτός που συντελείται 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ «Τον κακό σου τον καιρό!»: λέγεται προς κάποιον αποδοκιμαστικά για την άποψή του για κάτι. ✓ «Του καλού καιρού!»: πάρα πολύ. ✓ «Κάθε πράγμα στον καιρό του»: για κάθε πράγμα υπάρχει η κατάλληλη χρονική στιγμή. ✓ «Με τον καιρό»: με την πάροδο του χρόνου.

<p>σε ακατάλληλο χρόνο)</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ επίκαιρος (κάτι που αφορά σε σύγχρονη και όχι παλαιότερη εποχή) ✓ έγκαιρος (κάτι που είναι στην ώρα του) ✓ ευκαιρία (περίσταση ευνοϊκή, κατάλληλη για την επίτευξη ενός σκοπού ή γενικά, για να γίνει κάτι) ✓ καλοκαιρία (οι καλές καιρικές συνθήκες) ✓ κακοκαιρία (οι κακές καιρικές συνθήκες) 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ «Ο καιρός είναι γιατρός»: με το πέρασμα του χρόνου κάθε ψυχικός πόνος μειώνεται. ✓ «Κατά καιρούς»: μερικές φορές, σε διάφορες χρονικές στιγμές. ✓ «Έχει ο καιρός γυρίσματα»: για τις απρόβλεπτες μεταβολές που συμβαίνουν στη ζωή, για τις εκπλήξεις που επιφυλάσσει η ζωή. ✓ «Περνώ τον καιρό μου»: ασχολούμαι με κάτι. ✓ «Χάνω τον καιρό μου»: κουράζομαι άδικα χωρίς αποτέλεσμα.
---	---

Λεκτικά σύνολα σχετικά με το περιβάλλον

Ενότητα 4^η: Τα ζώα που ζουν κοντά μας

Λέξη	Ορισμός	Ετυμολογία	Σύνθετα
(το) ζώο	κάθε έμβιο ον, εκτός από τα φυτά, κάθε οργανισμός με την ικανότητα της συναίσθησης και της κίνησης	αρχ. ζῷον, ζῷ	ζωοθυσία (=η θυσία ζώου για λατρευτικούς σκοπούς) ζωολογία (=κλάδος βιολογίας που μελετά τους ζωικούς οργανισμούς) ζωοτροφή (=η τροφή του ζώου) ζωόφιλος (=αυτός που αγαπά τα ζώα) ζωοφοβία (=παθολογική φοβία που προκαλείται στη θέα ζώων)

Λέξη	Ορισμός	Ετυμολογία	Συνώνυμα
(ο) άνθρωπος	το έμβιο ον, που διαφέρει από τα υπόλοιπα όντα της τάξης του λόγω της ικανότητάς του να παράγει έναρθρο λόγο και αφηρημένες σκέψεις	άνηρ < γεν. άνδρῶς + -ωπός (=αυτός που μοιάζει με άνδρα, όπου άνδρας σημαίνει τον άνθρωπο γενικότερα)	ανθρώπινη ύπαρξη θνητός (=αυτός που είναι προορισμένος να πεθάνει κάποτε) πρόσωπο ψυχή
Συγγενικά			
ανθρωπιά (=ευγένεια συμπεριφοράς με αισθήματα αλληλεγγύης και συμπόνιας προς το συνάνθρωπο) ανθρώπινος ανθρωπισμός (=παιδευτική αντίληψη, μορφωτικό ιδεώδες της Αναγέννησης) ανθρωπότητα (=το σύνολο των ανθρώπων που ζουν στον κόσμο)			

Σύνθετα	Μεταφορικές εκφράσεις
ανθρωπόμορφος (=αυτός που έχει ανθρώπινη μορφή)	«ο ανθρώπινος παράγοντας»: ο άνθρωπος ως παράγοντας της ζωής και της εξέλιξης
ανθρωποειδής (=αυτός που μοιάζει με άνθρωπο)	«ανθρώπινο κεφάλαιο»: το κεφάλαιο που επενδύεται για την εκπαίδευση και ειδίκευση του εργατικού δυναμικού μιας χώρας
ανθρωποφάγος	«ανθρώπινο δυναμικό»: το σύνολο των ανθρώπων που προσφέρουν παραγωγικές υπηρεσίες σε κάποιον τομέα
ανθρωποθυσία (=η θυσία ανθρώπων)	«με ανθρώπινο πρόσωπο»: με σεβασμό στην αξία του ανθρώπου, με δικαιοσύνη, ευαισθησία
υπεράνθρωπος (=αυτός που ξεπερνά τον άνθρωπο, που υπερβαίνει την ανθρώπινη φύση, τα μέτρα και τους περιορισμούς της, ο υπερφυσικός)	
θεάνθρωπος	
παλιάνθρωπος	
εξανθρωπίζω (=εξευγενίζω κάποιον)	
ανθρωποθάλασσα (=μεγάλο πλήθος ανθρώπων)	
ανθρωπολογία (=επιστήμη, που μελετά το ανθρώπινο γένος)	
ανθρωποκτονία (=η πρόκληση του θανάτου του ανθρώπου)	
ανθρωποκεντρισμός (=θεωρία, σύμφωνα με την οποία ο άνθρωπος είναι το σημαντικότερο όν του σύμπαντος)	

Λέξη	Ορισμός	Συγγενικά
(ο)σκύλος	κατοικίδιο σαρκοφάγο θηλαστικό ζώο, που έχει πολλαπλή χρησιμότητα (κυνήγι, φύλαξη ανθρώπων, καταδίωξη κακοποιών, κ.ά.)	σκυλεύω (=αφαιρώ τον οπλισμό και την εξάρτηση από το νεκρό) σκυλήσιος (=αυτός που σχετίζεται με το σκύλο) σκυλιάζω (=εξοργίζω κάποιον)

Σύνθετα	Μεταφορικές εκφράσεις
σκυλοδόντης (=αυτός που έχει μεγάλα και αιχμηρά δόντια)	✓ «πεθαίνω σαν το σκυλί (στ' αμπέλι)»: για κάποιον που κανείς δεν τον φρόντισε τις τελευταίες στιγμές της ζωής του
σκυλοδρομία (=αγώνας δρόμου μεταξύ σκύλων)	✓ «κακό σκυλί ψόφο δεν έχει»: οι κακοί άνθρωποι δεν παθαίνουν τίποτα, οι συμφορές πλήττουν μόνο τους καλούς ανθρώπους
σκυλοζωή (=ζωή γεμάτη δυσκολίες και στερήσεις)	✓ «τρώγονται σαν τα σκυλιά»: για ανθρώπους που καβγαδίζουν συνέχεια
σκυλομετανιώνω (=μετανιώνω πικρά για κάποια ενέργειά μου)	✓ «ρεζίλι των σκυλιών»: για πολύ μεγάλο εξευτελισμό
σκυλόψυχος (=αυτός που έχει σκληρή ψυχή, χωρίς αισθήματα)	✓ «ο δρόμος είναι ανοιχτός και τα σκυλιά δεμένα»: για παραγγελία ή διαταγή που δεν επιδέχεται αναβολή ή αντίρρηση
σκυλόψαρο	
λυκόσκυλο	
τεμπελόσκυλο	
τσοπανόσκυλο	

Λέξη	Ορισμός	Συνώνυμα	Συγγενικά
(ο)κόκορας	ο πετεινός	αλέκτωρ	κοκορεύομαι (=φέρομαι με προκλητικό τρόπο, καυχώμαι, υπερηφανεύομαι)

Σύνθετα	Μεταφορικές εκφράσεις
κοκορομαχία (=κυριολεκτικά: αγώνας μεταξύ δύο πετεινών, μεταφορικά: τσακωμός με επίδειξη παλικαριάς μεταξύ δύο ή περισσότερων αντιπάλων)	✓ «κάνω τον κόκορα»: κάνω το γενναίο, ενώ δεν είμαι ✓ «κοκόρου γνώση»: έλλειψη εξυπνάδας, λίγο μυαλό ✓ «σαράντα πέντε Γιάννηδες ενός κοκόρου γνώση»: όταν θέλουμε να πούμε ότι κάποιος που λέγεται Γιάννης δεν είναι έξυπνος
κοκορόμυαλος (=ελαφρόμυαλος, ανόητος)	✓ «σηκώνομαι με τα κοκόρια»: σηκώνομαι πολύ πρωί
κοκορόπουλο (=μικρός κόκορας, πετεινάρι)	✓ «όπου λαλούν πολλοί κοκόροι / πολλά κοκόρια, αργεί να ξημερώσει»: όταν ανακατεύονται πολύ σε μια δουλειά, τα αποτελέσματα δεν είναι καλά ✓ «τα φορτώνω στον κόκορα»: εγκαταλείπω κάθε προσπάθεια. ✓ «τρώγονται σαν τα κοκόρια»: τσακώνονται με έντονη αντιπαλότητα.

Λέξη	Ορισμός	Ετυμολογία	Συγγενικά
(ο)γάιδαρος	θηλαστικό κατοικίδιο ζώο, μικρόσωμο με χαρακτηριστικά μακριά αυτιά	μεσν. γαϊδάριον	γαϊδουρεύω (=γίνομαι αναισθητός, αγενής) γαϊδουριά (=κάθε πράξη ή συμπεριφορά που χαρακτηρίζεται από αναισθησία)

Σύνθετα	Μεταφορικές εκφράσεις
γαϊδουράγκαθο (=αγκαθωτό φυτό ξηρών κλιμάτων)	✓ «σκάω γάιδαρο»: εξαντλώ και τα πιο μεγάλα περιθώρια υπομονής
γαϊδουρογυρεύω (=ψάχνω το γάιδαρό μου)	✓ «είπε ο γάιδαρος τον πετεινό κεφάλα»: για κάποιον που κατηγορεί άλλους για ελαττώματα, που ο ίδιος έχει σε μεγαλύτερο βαθμό
γαϊδουροδένω (=δένω το γάιδαρό μου)	✓ «κατά φωνή και ο γάιδαρος»: για κάποιον που εμφανίζεται τη στιγμή που γίνεται λόγος για αυτόν
γαϊδουροκαλόκαιρο (=η περίοδος των ημερών με καλοκαιρία το φθινόπωρο)	✓ «δένω το γάιδαρό μου»: εξασφαλίζω, μονιμοποιώ τη θέση μου
γαϊδουροκεφαλή (=το κεφάλι του γαϊδάρου)	✓ «δεν μπορεί να μοιράσει δύο γαϊδάρων άχυρα»: για κάποιον που είναι ανίκανος και για τις πλέον απλές και αυτονόητες εργασίες
γαϊδουροκέφαλος (=αυτός που δεν αντιλαμβάνεται εύκολα κάτι)	✓ «ήταν στραβό το κλήμα, το 'φαγε και ο γάιδαρος»: για κάτι που έρχεται ως τελειωτικό χτύπημα μιας ήδη προβληματικής κατάστασης
γαϊδουροφωνάρα (=φωνή άγρια, δυνατή, χωρίς μουσική καλλιέργεια)	✓ «δυο γάιδαροι μαλώνανε σε ξένο αχυρώνα»: για πρόσωπα, που φιλονικούν για πράγματα που δεν τους ανήκουν ✓ «κάποιου του χάριζαν γάιδαρο και τον κοίταζε στα δόντια»: για κάποιον που δεν καταλαβαίνει την αξία της προσφοράς και μεμψιμοιρεί για λεπτομέρειες ✓ «πετάει ο γάιδαρος; Πετάει!»: για περιπτώσεις στις οποίες αναγκάζεται κανείς να δέχεται ή να υποχωρεί σε παράλογες απόψεις ή καταστάσεις. ✓ «μη στάξει η ουρά του γαϊδάρου»: για κάτι που δεν είναι τόσο σημαντικό όσο παρουσιάζεται.

Λέξη	Ορισμός	Ετυμολογία	Συγγενικά
(η)γάτα	κατοικίδιο αιλουροειδές με ευλύγιστο και ελαστικό σώμα	μεσν./μετγν. γάτα	γατήσιος-ια-ιο (= αυτός που σχετίζεται με τη γάτα)

Μεταφορικές εκφράσεις

- ✓ «σαν βρεγμένη γάτα»: με τρόπο που δείχνει ότι κάποιος έχει συνείδηση του σφάλματός του ή των ευθυνών του
- ✓ «ούτε γάτα ούτε ζημιά»: όλα τακτοποιήθηκαν και δε συντρέπει λόγος ανησυχίας
- ✓ «όταν λείπει η γάτα, χορεύουν τα ποντίκια»: όταν απουσιάζει ο υπεύθυνος, αυτός που ελέγχει κάποιος, αυτοί παραμελούν τα καθήκοντά τους ή συμπεριφέρονται ανεξέλεγκτα
- ✓ «παίζω με κάποιον, όπως η γάτα με το ποντίκι»: ταλαιπωρώ κάποιον, χωρίς να του δίνω το τελειωτικό χτύπημα, για να παρατείνω την αγωνία του
- ✓ «σκίζω τη γάτα»: (για τον άνδρα) καταφέρνω να επιβληθώ στη γυναίκα μου
- ✓ «γάτα με τις εννιά ουρές»: μαστίγιο που αποτελείται από εννιά σχοινιά ή λουριά συνδεδεμένα με λαβή
- ✓ «όσο πατάει η γάτα»: λίγο, ελάχιστα
- ✓ «γάτα με πέταλα»: πολύ ικανός, έξυπνος, επιτήδειος

Λέξη	Ορισμός	Ετυμολογία	Συγγενικά	Σύνθετα
(η)αγελάδα	μεγαλόσωμο θηλυκό μηρυκαστικό που εκτρέφεται για την παραγωγή γάλακτος	μτγν. αγελάς	αγελαδινός-ή-ό	αγελαδοβοσκός (= ο βοσκός των αγελάδων) αγελαδοκόμος (= ο βοσκός αγελάδων) αγελαδοστάσιο (= ο χώρος, όπου εκτρέφονται αγελάδες) αγελαδοτρόφος

Εκφράσεις

- ✓ «σαν τη γελάδα που κλοτσά την καρδάρα με το γάλα»: για άνθρωπο που από απροσεξία, αδεξιότητα ή βιασύνη καταστρέφει την τελευταία στιγμή κάτι που έχει πετύχει με πολύ μόχθο
- ✓ «βρήκε τη γελάδα και αρμέγει»: για κάποιον που εκμεταλλεύεται συστηματικά προς

όφελός του, πρόσωπο ή κατάσταση

- ✓ «περίοδος ισχνών αγελάδων»: περίοδος οικονομικής δυσπραγίας, φτώχειας

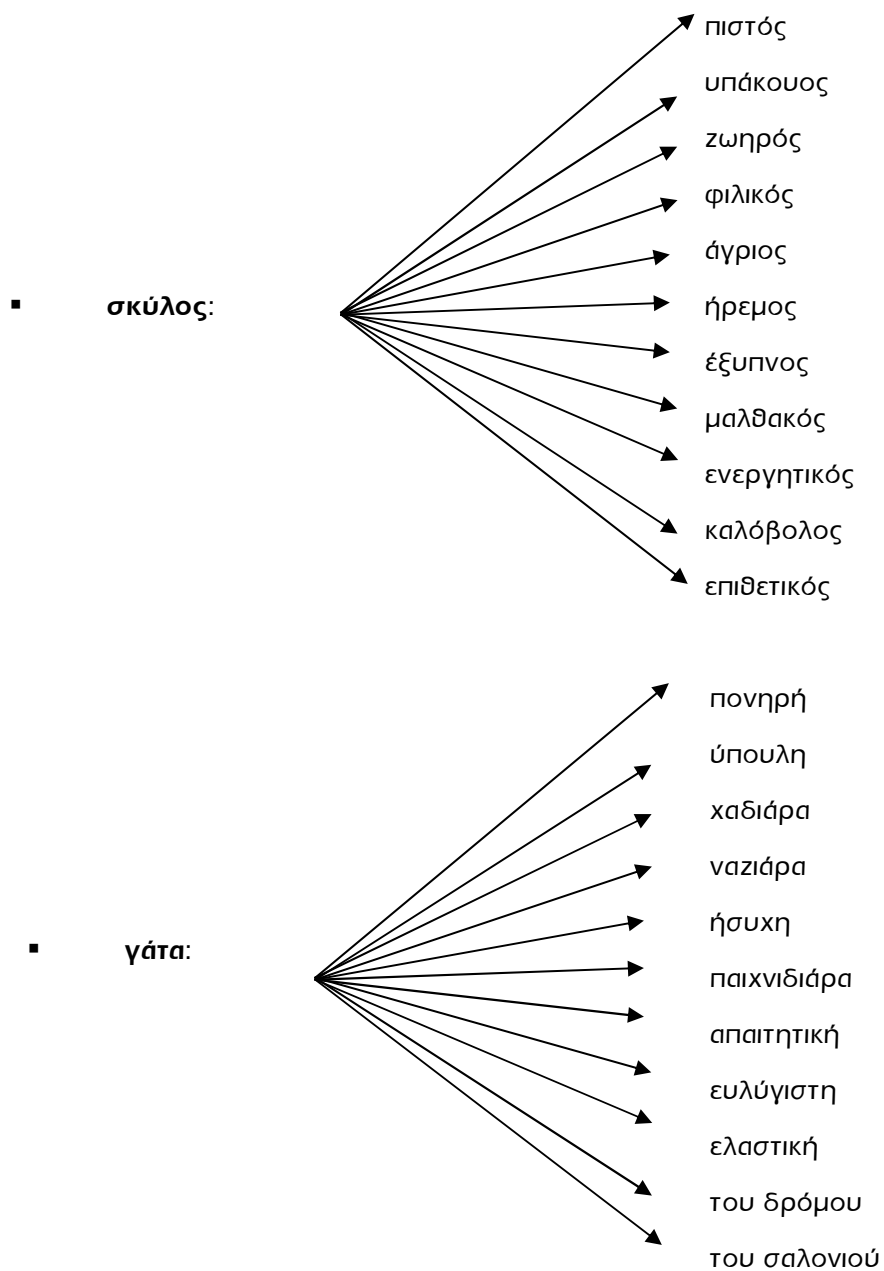
Λέξη	Ορισμός	Ετυμολογία	Συγγενικά
(το) γουρούνι	ο χοίρος	μεσν. γουρούνιον	γουρουνιά (=η πράξη που ταιριάζει σε άνθρωπο ανήθικο ή απολίτιστο) γουρουνόπουλο (=ο μικρός χοίρος, το γουρουνάκι)

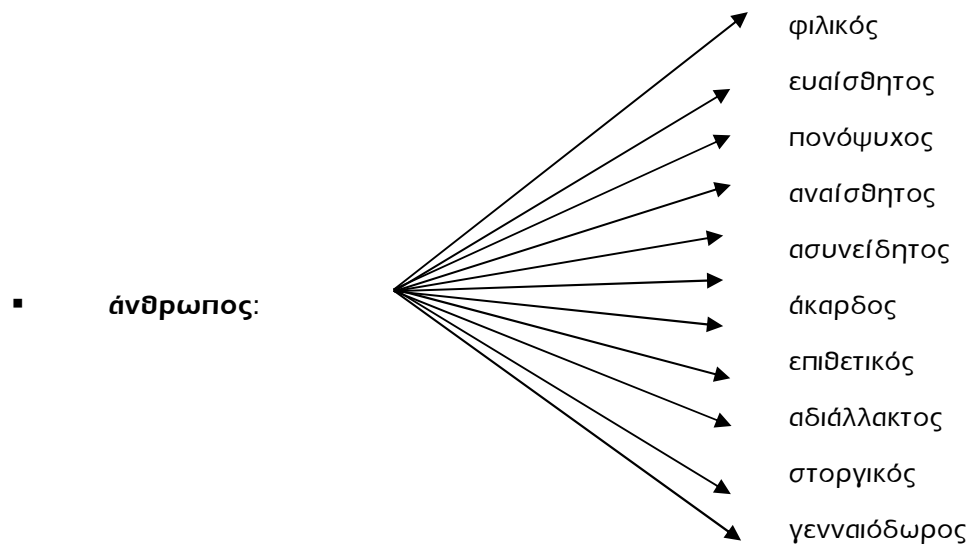
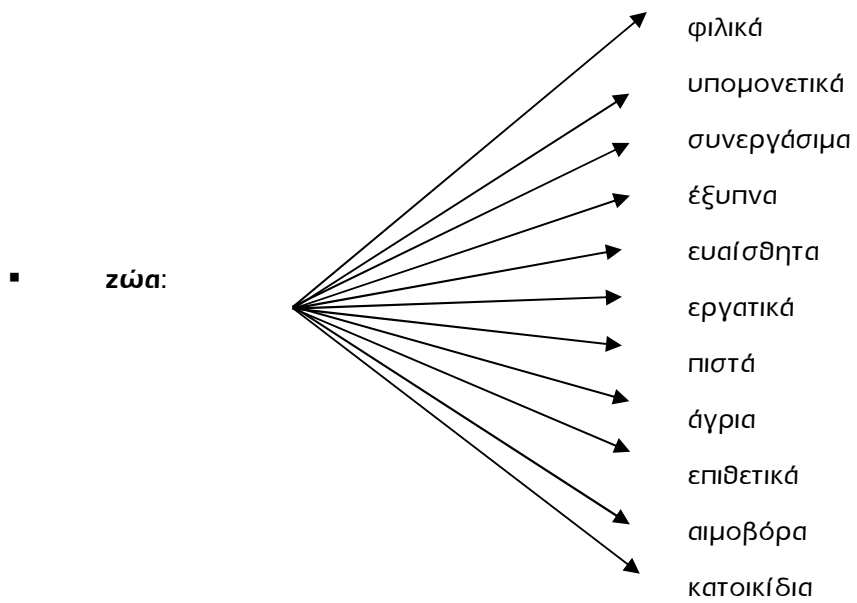
Εκφράσεις

- ✓ «όλα τα γουρούνια μια μύτη έχουν»: όλοι όσοι ανήκουν σε συγκεκριμένο χώρο (επαγγελματικό, κοινωνικό, πολιτικό, κ.λπ.) και έχουν κοινούς τρόπους συμπεριφοράς
- ✓ «σα να σφάζανε γουρούνι»: για ήχο ιδιαίτερα διαπεραστικό και δυσάρεστο
- ✓ «σαπουνίζοντας γουρούνι χάνεις κόπο και σαπούνι»: για το μάταιο και άδικο κόπο να διδαχθούν σε κάποιον συνήθειες ή ιδιότητες αντίθετες στη φύση του
- ✓ «αγοράζω γουρούνι στο σακί»: για απρόσεκτες αγορές, κατά τις οποίες αγοράζει κανείς κάτι χωρίς να το έχει δει

Μεταφορικές εκφράσεις με αναφορά στην ουρά κάποιου ζώου

- ✓ «φάγαμε το βόδι / το γάιδαρο, στην ουρά θα σταματήσουμε / θα κολλήσουμε»: προκειμένου να προτρέψουμε κάποιον να ολοκληρώσει μια προσπάθεια, της οποίας το μεγαλύτερο ή δυσκολότερο μέρος έχει ήδη αντιμετωπίσει
- ✓ «χώνω παντού την ουρά μου»: αναμειγνύομαι σε πολλά ζητήματα, ανακατεύομαι παντού
- ✓ «βάζω την ουρά στα σκέλια»: όταν κάποιος εγκαταλείπει μια προσπάθεια ή μια υπόθεση, υποχωρώντας ντροπιασμένα
- ✓ «βγάζω την ουρά μου έξω»: αποστασιοποιούμαι από υπόθεση, αποποιούμαι ενδεχόμενες ευθύνες
- ✓ «κουνάω την ουρά μου»: προκαλώ

Λεκτικά σύνολα σχετικά με τα ζώα που ζουν κοντά μας

Λεξιλογικές ασκήσεις**1. Να συμπληρώσετε τα κενά των παρακάτω προτάσεων, γράφοντας το σωστό τύπο των παρενθέσεων.**

1. Όλα τα ζώα (το αγρόκτημα, του αγροκτήματος) υπακούουν στον ιδιοκτήτη τους.
2. Ο σκύλος είναι (πιστό, πιστός) στον άνθρωπο.
3. Όλα τα ζώα έχουν το ένστικτο (την αυτοσυντήρηση, της αυτοσυντήρησης).
4. Ο κύριος Γρηγόρης ασχολείται με (της εκτροφής, την εκτροφή) ζώων.
5. Η (φιλόζωη, φιλοζωική) εταιρεία έχει κάνει σημαντικά βήματα στο θέμα (την προστασία, της προστασίας) των αδέσποτων ζώων της περιοχής μας.

2. Να συμπληρώσετε τα κενά των παρακάτω προτάσεων, επιλέγοντας κάθε φορά το σωστό τύπο των ρημάτων των παρενθέσεων.

1. Τα αδέσποτα ζώα (δεν έχει, δεν έχουν) μεγάλη διάρκεια ζωής.
2. Οι φιλόζωοι (προστατεύεις, προστατεύουν) τα ανυπεράσπιστα ζώα.
3. Η αδερφή μου (υπεραγαπώ, υπεραγαπά) τις γάτες.
4. Ο πατέρας μου (αγόρασαν, αγόρασε) για το σκύλο μας ένα περιλαίμιο.
5. Τα ήρεμα πρόβατα (βόσκει, βόσκουν) αμέριμνα στο καταπράσινο λιβάδι.

3. Να κάνετε τις παρακάτω αντιστοιχίσεις, ώστε να προκύψουν τα σωστά ζεύγη λέξεων.

κατοικίδιο	τρίχωμα
πιστός	γάτα
ύπουλη	οργάνωση
άκακο	σκύλος
πυκνό	πρόβατο
φιλοζωική	ζώο

4. Σχηματίστε τέσσερις σύνθετες λέξεις με πρώτο συνθετικό τη λέξη: ζώο.

α' συνθετικό	β' συνθετικό	Σύνθετη λέξη
ζωο-		

5. Γράψτε τα αντώνυμα των παρακάτω λέξεων.

φροντίζω ≠

ευαισθητοποιούμαι ≠

καθαρός ≠

φιλικός ≠

άγριος ≠

6. Γράψτε τα συνώνυμα των παρακάτω λέξεων.

γεωργός =

κοιλιάδα =

οικόσιτο (ζώο) =

κόπος =

βλάστηση =

7. Παρακάτω σας δίνονται διάφορες λέξεις. Ποιες από αυτές ανήκουν στην ίδια οικογένεια λέξεων;

καλλιέργεια, τροφή, καλλιεργώ, περιβάλλον, καλλιεργητικός-ή-ό, νερό, διατροφή, καλλιεργητής, ατροφικός-ή-ό.

Οι απαντήσεις των λεξιλογικών ασκήσεων δίνονται στη σελίδα 69 αυτού του τεύχους.